

UDENRIGSOMSÆTNINGENS BETYDNING FOR DANMARKS ØKONOMI

FOREDRAG I NATIONALØKONOMISK FORENING DEN 20. FEBRUAR 1934

AF T. H. JUNCKER

DET Emne, som Nationaløkonomisk Forening har gjort mig den Ære at opfordre mig til at tale om, er jo ikke noget ubelyst eller udebatteret Stof. Spørgsmaalet har i høj Grad været Genstand for Offentlighedens Interesse som et af de store Spørgsmaal, der maatte tages Stilling til, naar Danmarks fremtidige Udvikling skulde klarlægges, og i Dagspressen, Tidsskrifter, Pjecer og Radio har Lærd og Lægd hver paa sin Maade og hver efter sin Indstilling givet Udtryk for de respektive Synspunkter.

Naar man indtager en ansvarlig Stilling enten offentlig med Ansvar for Landets Fremtid eller som eksempelvis jeg selv, der er lønnet for at forudse, afbalancere, afværge, tælle paa Knapperne, kort sagt disponere et lille Afsnit af Danmarks Økonomi, saa er det fristende at forsøge at følge dette uhyre store Materiale, om ikke af anden Grund, saa for at faa den fornødne Mur at spille sine egne Tankecircler op til. Desværre er der for meget dødt Stof fremme, og man ser ofte, hvorledes Mænd med en anerkendt sund Dømmekraft har ladet sig paavirke af de elementære nationaløkonomiske Lærebøger, som de er søgt til paa et senere Tidspunkt af deres Udvikling. Deres oprindelige sunde Dømmekraft, den som Offentligheden, og for Politikernes Vedkommende ogsaa Vælgerne, har sat Pris paa, og som man kunde forvente, de vilde bruge, naar Ansvaret mødte dem, er blevet forkvaklet. Naar jeg saaledes har bekendt, at jeg ihvertfald erkender Faren for at komme i denne Kategori, vil jeg gerne tilføje, at det ikke er uden Tøven, at jeg træder frem for denne Forsamling, og jeg vil sige, at det er ikke min Hensigt at tumle med Tal i Kolonner og Forholdsberegninger, ej heller med historiske Udredninger og Sammenligninger, der er kun altfor velkendte af denne Forsam-

ling, men i al Simpeltid vise Dem Manden fra de yderste Skyttegrave, og hvad der kan bundfældes i ham som en Opfattelse af mit Foredrags Titel.

At dyrke, at fabrikere, at exportere og importere er nogle af de Erhvervsformer, der brydes i Hverdagens økonomiske Liv, og i en Periode med almindelig rolig Udvikling vil det ikke være nødvendigt af praktiske Grunde at diskutere, hvilken Forretningsart der er den nødvendige Forudsætning for en eller flere af de andre. De vil kæde sig sammen uden Gnidninger, saaledes at det bliver Nationaløkonomerne, der alene interesserer sig for Aarsagssammenhængen. Anderledes bliver det i en Brænding som den, vi nu er inde i. Der tvinger Spørgsmaalet om Erhvervets Betydning sig ind paa Livet af de respektive Erhvervsledere, og ingen ansvarlig Erhvervsmand kan frigøre sig for Spørgsmaalet, saa meget mere som Kampen for Tilværelsen under det økonomiske Livs Omlægning medfører, at det ene Erhverv ofte paa den mest ublufærdige Maade kaster sig over et andet Erhvervs Existensmuligheder, eller at Udviklingen fører med sig, at det bliver nødvendigt at gaa fra det ene Erhverv til det andet. Man maa med andre Ord søge Aarsags- og Virkningsforholdet holdt ude fra hinanden, saaledes at Fejl kan henføres til det Sted, hvor de begaas.

En Baggrund maa der dog til, og jeg vil bede Dem selv skabe den ved at forestille Dem det danske Samfunds Udvikling saaledes, som det er skudt frem i de sidste 60 Aar, og alt det historiske, der kan siges om det, saaledes at De føler hele Landbrugets Omlægning af Produktionssystemet med de uhyre Kapitalanlæg, der krystalliserer ud i en Kæmpe-Produktion af forædlede animalske Produkter, udspecialiseret paa nogle faa Artikler. Men De maa ogsaa føle hele Industriens Udvikling og Folkeopdragelsen gennem Høj- og Fagskoler m. v., og endelig tænke Dem vort Dagligliv med ordnede Forhold, sociale og hygiejniske.

Paa denne Baggrund, som udendvidere staar klart for de tilstedeværende, konstaterer Landbruget i Dag for sit Vedkommende forringede Afsætningsmuligheder med alle deraf almenkendte Følger. Industrien konstaterer en sund Kapacitet efter Nedskrivningerne siden Krigsudvidelserne; i det store og hele en stærk Udnyttelse af denne Kapacitet — ogsaa paa Grund af Reguleringer — saaledes at væsentligere Udvidelser vil kræve Nyanlæg. Endvidere har vi et Beskæftigelsessspørgsmaal af stort Omfang. Endelig er der Spørgsmaalet om den Gældsoptagelse, som foruden

Exporten igennem Aarene har været en Forudsætning for Gennemførelsen af Produktionens Opbygning i det skete Omfang.

Hele dette store Komplex, denne vort Samfunds Polygon, vokset ud af de liberalistiske Idéer i et Samfund, der ud af sit lille Omfang og sin farlige Mangel paa Naturkapital, har fundet Vejen frem ved Hjælp af Udenrigshandel og Investering — det er Indsatsen, vi nu staar med Ansvaret for paa Overgangen mellem to Epoker.

De mange store Begivenheder, der er Anledning til, at den liberalistiske Opfattelse nu synes at skulle erstattes af noget andet, ligger det udenfor mit Foredrag at komme nærmere ind paa, og jeg vil heller ikke forsøge at opstille Betragtninger over det System, der skal sættes i Stedet. Kun saa meget er efter min Opfattelse givet, at Fremtidens Økonomi kan ikke blive Selvforsyningsens Tvangstanke, saaledes som den manifesterer sig nu i Tidens Panikforanstaltninger. Selvforsyningstanken er nemlig en Katastrofetanke. Det er Krisepanikens første og ureflekterede Reaktion, en ren egoistisk Betragtning om at være sig selv nok, og naar man i den senere Tid har læst om den tysk-finske, den tysk-franske og engelsk-franske Handelskrig, saa kunde det jo nok ved en første Betragtning stemme til Mismod; men efterhaanden som der kan tænkes roligere, saa melder Reaktionen sig, og de arbejdende i Samfundet (med arbejdende mener jeg alle Former for Arbejde) vil ikke kunne acceptere den Tanke, at hele den Udvikling, der er sket i det sidste Aarhundrede, og som har indebaaret saa store Muligheder for forbedrede Levevilkår for alle, skulde være gjort forgæves. De saakaldte Handelskrige er Begyndelsen til det konstruktive Arbejde. Udviklingen skal føres ud til det grelle for at bringe de mange til at reagere. Disse unuancerede, stærkt optrukne Virkninger kommer til at danne Baggrund for Folkenes Erkendelse af, at det slet ikke er Vejen ud. Det har da ogsaa allerede vist sig flere Gange, at Grænser, der i Vrede og uden Varsel er blevet lukket for Vareudveksling, hurtigt maatte lukkes op igen, og Uoverensstemmelserne gøres til Genstand for Forhandlinger i en noget mere venlig Form.

Det siges, at Selvforsyningstankens Princip vil blive fastholdt i den Tid, vi kan overskue. Det er jo meget subjektivt, hvor stort et Spand af Aar man efter de store Tals Lov mener at have Lov til at overse, men uden at ville kaldes blaaøjet Optimist, der ikke har Tilknytning til faktiske Forhold, tror jeg, at Selvforsyningstanken, saaledes som vi kender den i Dag, har kortere Leveevne,

end det synes. Den er som nævnt et Produkt af den første Rædsel, og naar de Forhandlinger, der nu allerede i længere Tid har fundet og finder Sted Staterne imellem, føres igennem, tror jeg, vi faar nye Overgangsformer med reciprokke Aftaler og med Traktater, der foruden Tarifaftaler ogsaa omfatter Kontingentudvekslinger, Devise-, Gælds- og Laaneforhold. Og saaledes som Danmarks Udenrigsomsætning ligger i Dag, hvor Omsætningen for et stort Omraades Vedkommende er nogenlunde fastlagt for de nærmeste Aar, aabenbarer de nye kommende Overgangsformer ikke saa haabløst et Perspektiv som Selvforsyningstanken i sin Oprindelighed — og det er jo godt; thi hvad er Selvforsyningens Konsekvenser for et Folk, der pr. Indbygger har haft den største Udenrigsomsætning i Verden. Det betyder i det lange Løb endnu større Arbejdsløshed og væsentlig ringere Lævedød for os alle. Danmark skal for at kunne bevare sin nuværende Lævedød nødvendigvis erhverve udefra. Skal vi leve af Hjemmemarkedet alene, gaar det os ilde. Det eneste gode, der vil kunne komme ud af en saadan forringet Lævedød, vilde vel være, at vi kunde komme til at se Kunst og Litteratur blomstre ud af Armodens Inspiration; men de Forhold, som Tanken aner er nødvendige for en saadan Inspiration, kan vist alle være enige om er uhyre langt fra at være Prisen værd.

Det er ofte nok sagt, at Danmark ikke alene kan bestemme sin økonomiske Skæbne, fordi vi betyder saa lidt i Forhold til den samlede Verdensøkonomi. Dette er rigtigt, men det er ogsaa rigtigt, at Dønningerne udefra i Reglen har mistet noget af deres Kraft, inden de naar vore Kyster. Vi fik i sin Tid ikke Højkonjunkturernes Spidser, men heller ikke nu, og det er vel en Slags Belønning, faar vi Krisevirkningernes dybeste Afgrunde. Naar man har gjort sig dette klart, vil den opmærksomme Iagttagelse af Foreteelserne ude i Verden efterhaanden have indstillet sig paa, at Efterdønningerne af de store Verdensbegivenheder naar til Danmark mellem et halvt og et helt Aar efter, Eksplosionen sker derude, og det er kun i faa Tilfælde og da især i Forbindelse med monetære Foranstaltninger, at vi har faaet Skvulpet næsten øjeblikkeligt. Vi ser i Dag, hvorledes Verdensmarkederne knuges af Krisen, medens vi herhjemme til Trods for alle de efter vor Maalestok stærke Krisetegn — og her først og fremmest Arbejdsløsheden — dog stadig er et Samfund, hvis Forhold i sin Helhed er mindre paavirkede end de store Staters.

Erkender man, at Dønningerne hos os er mindre end i de store

Samfund, maa vi ogsaa være forsigtige og ikke lade os drive til Dispositioner med en helt anden Virkning end den ønskede. Alle de Forhold, jeg her har berørt, maa tages i Betragtning, naar man herhjemme skal fastlægge Retningslinierne for vort fremtidige økonomiske Liv. Selvforsyningstanken maa ikke føre til, at Exporterhvervene faar saadanne hjemlige Arbejdsforhold, at de mister deres Slagkraft. Naar Kampen ude er og bliver haard, er det en ubetinget Nødvendighed, at de her i Landet har saadanne Vilkaar, at de alene skal kæmpe paa de udenlandske Markeder. Danskerne er i Udenrigsomsætningen ikke stort dygtigere end alle andre Nationer, og en Konkurrenceevne vil kun kunne bevares under nogenlunde samme Arbejdsbetingelser. Det bør derfor være udelukket, at der opelskes flere Selvforsynings-Virksomheder med industriel eller landbrugsmæssig Baggrund, hvis Forudsætning — ja i nogle Tilfælde endog selve Formaalet — er Priser, der ligger langt over Verdensmarkedets. Hjemmemarkedets Udbygning er en meget stor Opgave; men der eksisterer for Hjemmemarkedets Forsyning, altsaa for vor egen lille Selvforsyningstanke, en Grænse, som det er farligt at overskride. Etableres eller oprettholdes der Virksomheder og Erhverv paa den forkerte Side af Grænsen, saa er saadanne Virksomheder kun Understøttelse i den kostbareste Form; thi under denne Form skades Exporterhvervenes hjemlige Levevilkaar; deres Prisbasis forrykkes, og dermed beskadiges deres Konkurrenceevne, d. v. s. Exportfortjenesten gaar ned, og saa er Vanskelighederne der forfra igen. Danmark maa indse denne Fare, og Opgaven bliver, at man vil tage alt rimeligt Hensyn til Produktionen for det hjemlige Marked, men samtidig sørge for, at dette ikke sker paa en saadan Maade, at man derved forringer Exporterhvervenes Levevilkaar. Giver vi først Afkald paa vort Exportinstrument, saaledes at Forbindelseslinierne er afbrudte, saa er en Genetablering uhyre svær.

Selvforsyningstanken maa altsaa føre til en Udvælgelse. Man gennemgaar sit Erhvervsliv. Nye Erhverv optages, og andre maa falde som ikke havende bestaaet Prøven. Til dette Udvælgelsesarbejde ønsker man foreløbig Ro og lukker sig derfor inde. Men — som De vil have forstaaet — er det efter min Anskuelse alt afgørende, at man ikke anser Selvforsyningstanken for noget blivende, men som en Overgangsform, der vel maa respekteres som saadan. Jeg ved, at mange føler sig tiltalt af Selvforsyningstankens inderste Væsen; den uddyber den hjemlige Hygge, den hjemmestrikkede og hjemmевævede Hvergangstilværelse. Det er

de samme Forestillinger, som førte Justitsraaden tilbage til Kong Hans' Tid; men som han fik at mærke, var der slet ikke hyggeligt paa Kong Hans' Tid. Jeg mindes et øde Landskab i det indre af Arabien. En ensom Hyrde havde opslaaet sit flade Sække-lærredstelt paa en Skraaning. I Teltet var hans Kvinder og øvrige faa Ejendele. Omkring ham et halvhundrede Geder. Hans Klædning var fattig i en Forstand, vi herhjemme ikke forstaar. Han sad og sad — og han tænkte maaske ogsaa, han var formentlig ogsaa lykkelig paa sin Vis; men han var Repræsentant for Selvforsyningstanken i dens yderste Konsekvens — og ingen, der saa ham, vil tro, at det kan være i den Retning, at Vestens Verden vil dirigere sin Udvikling.

Naar man taler om Udenrigsomsætningen, tænker man i al Almindelighed paa Udførsel her fra Landet og Indførsel her til Landet. Den internationale Handel, der dirigeres fra Danmark, og hvis Skoleeksempel er Det østasiatiske Kompagni, er et Afsnit for sig. Dens Arbejdsbetingelser er uafhængige af danske Forhold, den behøver kun at være dansk, saalænge den selv ønsker det. Dens Resultater findes i vor Betalingsbalance som usynlig Indtægt; jeg skal iøvrigt kun nævne denne interessante Faktor; den frister til Efterligning, men skræmmer ogsaa, fordi de Efterligninger, vi har haft, saa ubarmhjertigt har vist, hvilken Sum af Erfarenhed, Forudseenhed og Forsigtighed, der paa alle Omraader maa forenes med fremtrædende Dristighed og Handlekraft.

Som bekendt omfatter Udenrigsomsætningen tillige Financierings-, Assurance- og Transportvirksomhed samt Turisme. For Danmark har i denne Forbindelse navnlig Skibsfarten Betydning, idet jeg betragter Skibsfarten som Exportør af Service paa Søen. Alle disse Omraader er imidlertid af mere speciel Karakter, og Hovedområdet indenfor Udenrigsomsætningen er ubestridelig Vareindførslen og Vareudførslen.

Der bestaar utvivlsomt en nøje Sammenhæng mellem et Lands Ind- og Udførsel, hvilket ogsaa fremgaar af alle Export- og Importkurver. Det er imidlertid af største Vigtighed, at man gør sig klart, hvorledes denne Sammenhæng fremkommer, saaledes at man ikke ved at forveksle Aarsag og Virkning lader sig lede paa Afveje. Det siges undertiden, at et Land maa importere for at kunne exportere, og i paradoksal Form er dette bleven udtrykt derved, at Danmark maa indføre Silkestrømper fra Frankrig for at kunne sælge Cement til Japan. I Virkeligheden forholder det

sig ikke saaledes. Det er ikke Importen, der er Forudsætningen for Exporten, men Exporten, der danner Forudsætningen for Importen. Forholdet er her for det arbejdende Land, som det vil være for det arbejdende Menneske. Han maa først præstere et Arbejde, inden han med sine erhvervede Midler kan købe Fornødenheder. At exportere er at arbejde for Udlandet, og Lønnen herfor er Midler, der kan anvendes til Import. Den Omstændighed, at Exporten saaledes faktisk omsætter sig i en Import og som økonomisk Formaal ogsaa har en Muliggørelse heraf, bevirker, at man tit antager den efterfølgende Import som en Betingelse for Exporten. Ogsaa paa dette Punkt giver man imidlertid Importen en Exportbetydning, den ikke har. Betalingen for Udførsel kan hjembringes paa mange andre Maader end gennem Vareindførsel. Man kan, som Amerika i nogen Tid gjorde det, rejse nogle Tilgodehavender op ved store Turistinvasioner, eller man kan, hvad ogsaa Amerikanerne gjorde, om end med mindre Udbytte, lade Pengene blive staaende i det købende Land som Kapitalinvestering.

Jeg vil med disse Bemærkninger gerne fremhæve, at Exporten er den primære og aktive Handling i Udenrigsomsætningen. Hermed skal dog ingenlunde være sagt, at Importhandelen er en mindre betydende Funktion, hvis Udførelse er af mindre Værdi for Samfundet. Jeg vil sige, at Forholdet er som i en Familie, hvor Exporten betegner Indtægten og Importen Anvendelsen af de erhvervede Midler. Som den dygtige Husmoder ved forstandigt Indkøb kan bidrage meget til Familiens økonomiske Velvære, vil ogsaa den dygtige Importørstand ved en klog Forvaltning af Landets Exportmidler kunne hidføre Landet Fordele, der er af allerstørste Betydning.

Ud fra denne Opfattelse er det naturligt, om man vil sige, at det, det gælder om for et Land, da maa være at exportere det mest mulige; men jeg vil straks gøre opmærksom paa, at det ikke er enhver Export, som man bør glæde sig over. Det er ikke nok, at et Erhverv eller en Virksomhed importerer Raastoffer, forædler dem og exporterer dem med en Merværdi; thi Exporten bliver først helt ud gavnlig, naar denne Merværdi ihvertfald dækker de effektive Produktionsomkostninger. Allerede i den udbetalte Arbejds løn ligger en Samfundsfordel, og mangan Erhvervsleder med moderne Indstilling har sikkert accepteret Ordre alene med det Formaal at holde Beskæftigelsesgraden, d. v. s. betale Arbejderen Ugeløn for det Arbejde, han for sit Vedkom-

mende har udført for den udenlandske Forbruger. Dette sidste maa dog være Undtagelsen, hvis ikke den manglende Dækning for Afskrivninger og Generalomkostninger skal blive et nationalt Tab.

Der gives i Verdensomsætningen Exempler paa Export, der ikke tilfører det exporterende Land tilstrækkelige Værdier til at berettigge Exporten. Jeg kan som Exempel nævne, at hvis man afskiber Soyabønner fra Vladivostock eller Dalny, faar man dem via Suez eller Panama til Europa til en Fragt af omkring 22/— pr. Ton, og det er den Exportmaade, der sædvanligvis anvendes. Hvis Sovjetrusland imidlertid forsender Soyabønner i Jernbanevogne fra Manchuriet gennem Sibirien og Rusland til det Hvide Hav eller til Leningrad for dér at omlaste Bønnerne i Dampere til nordeuropæiske Havne, saa kan man udendvidere antage, at denne Transport til europæiske Havne medfører Omkostninger, der ikke staar i rimeligt Forhold til de 22/— og de £ 6.— cif Pris. Motiveringen for denne Transportform er, at de Rubler, der betales i Jernbanefragt, forbliver i Indlandet, medens Exportprisen er en Indtægt fra Udlandet. Det, man glemmer, er, at Arbejdet med Jernbanetransporten skal betales, og naar dette ikke kan ske ved det Vederlag, man faar fra Udlandet, maa det fremkomme enten ved Tilskud fra andre Erhverv inden for Landet eller ved en almindelig Underbetaling. Det samme gælder for Kornexport fra Lande, der giver deres Landbrug Exportpræmier, saaledes at Kornet sælges under selv den knappest tænkelige Produktionspris. Hvad enten Tilskudene stammer fra en Importtold paa andre Kornsorter eller kommer direkte fra Statskassen, er det givet, at en saadan Kornexport ikke i sig selv tilfører den exporterende Nation Værdier, der svarer til de Værdier, man afgiver til Udlandet.

Naar man erkender, at det at exportere er at arbejde for den udenlandske Konsument, og at der kun findes een Slags Export, som er principiel ønskelig, nemlig den Export, der indbringer en Merværdi, der danner Basis for en Import, saa er det af vital samfundsmæssig Betydning, at Danmarks Export ikke glider fra det nyttige til det skadelige.

Export — Export — men hvordan, var der et københavnsk Dagblad, der sluttede nogle økonomiske Betragtninger med. Ja, saadan er det jo. Det er det Problem, der betinger vor Fremtid, og det er dér, vi har mest at lære. Vi har vel haft den største Udenrigsomsætning pr. Indbygger, men af saa speciel Karakter, at vi

nu kunde have ønsket en Udspecificering i betydelig større Maalestok. Det maa der raades Bod paa i den Overgangstid, der kommer, saaledes at den Draaben-huler-Stenen-Politik, som er den eneste Mulighed for en virkelig Exportopbygning, kan faa sin Udviklings- og Modningstid i de Kampaar, der kommer. Der maa her først gøres op med de gamle Synspunkter, som man stadig ser fremsat. Set med almindelige menneskeligt forstaaende Øjne er det forklarligt, at en Leder i sine Reflektioner om Exportmuligheder kommer til et nedslaaende Resultat, naar han ser sig rundt om i Verden. Han tager sine Statistikker, Tariffer og Quoter fra de nærmest liggende højtorganiserede og højtindustrialiserede Lande og finder, at Chancerne dér kun er smaa, og man maa i det store og hele give ham Ret, med mindre han er Exportør af virkelige Specialiteter, som enten i Pris, Kvalitet eller paa Basis af Patenter er uovertrufne og fornødne. Hjemmeerhvervene dér sidder fast og godt i Sadlen, saaledes at man i al Almindelighed maa erkende, at Danmark maa ud paa det, jeg kalder de tertiære Markeder, for at finde ny Jord. Paa disse Markeder maa vi kæmpe og i Reglen paa nogenlunde lige Fod med andre Landes Erhverv; men — vil man indvende — Statistikkerne viser ogsaa her kun ringe Forbrug. Sikkert rigtigt; men jeg gad vidst, hvorledes det var gaaet Gillette, Colgate og Ford, hvis disse Firmaer i sin Tid havde villet nøjes med at tilfredsstille Forbruget, saaledes som det præsenterede sig. Det var disse Folks Vilje at skabe et Forbrug. Salg paa fremmede Markeder er et Erhvervsdigt. Det maa boble i Exportørens Hjerne som Inspirationen hos Kunstneren. Han maa selvfølgelig ikke se ganske bort fra Oplysninger paa Papiret, men kan ikke hans Sjæls Gnist tænde Luntten, saa bliver der intet Knald. Han maa kunne puste Aand i Materialet, saa Tallene bliver levende, uden at han glemmer deres Begrænsning og Værdi.

Vil man exportere, maa man altsaa ikke stirre sig blind paa Statistikker. Man kan komme til Lande, der ikke savner Mælk, Olie og Honning, og hvis Statistik absolut ikke viser nogen Basis for et Fremstød, og hvor de Forretningsfolk, man vil interessere, beviser een, at det er haabløst — de Varer har man nok af. Naa, og hvad sker saa. Man sælger dem alligevel nogle lignende Varer. Man maa opdrage Befolkningen til at fornægte gamle Synspunkter og gaa ind for det nye, og det er jo især for de Produkter, der gaar gennem Maven, aldeles ikke noget let Arbejde. Fantasien maa til. Indlevelse er nødvendig. Det er sagt af vort Lands første

store Erhverver udefra, at Jorden ikke er større, end at den kan ompændes af Tanken. Jo flere der bliver, der erkender og lærer dette, jo lettere vil Danmarks Exportfremtid og Danmarks Fremtid blive. En Exportør maa selvfølgelig kende sine Lande ud og ind. Hører han eksempelvis Ordet Middelhavet — saa ser han ikke et Ord eller et Kort — han »ser« Middelhavet — føler Landene deromkring, som om han saa det hele i Fugleperspektiv, og han føler Siroccoen og Sandet, Gibraltar, Ætna, Cypren; men først og fremmest føler han Forbruget. Han ser for sig Souk'ernes Trængsel hele Døgnet igennem, føler Souk'ernes ejendommelige Odeur, paa een Gang frastødende og dragende, og han kan næsten svimle ved Tanken om det utilfredsstillede Behov, som denne Trængsel repræsenterer, og hvad den kan opdrages til; men han er jo ikke en Drømmer alene. Han ser ogsaa for sig, at Manden i Byen skal have en Vare i stor Emballage og Manden i Bjergene en ganske lille Emballage; thi den første har moderne Transportmidler til sin Disposition, den sidste bruger Æsel og Dromedar i Transporter, som gaar og gaar og gaar, som Æsel og Dromedar har gaaet i Tusinde Aar, ført af Mænd i hvide Kofter og Kvinder med tildækket Ansigt. Og begge disse Købere — By- og Bjergmanden — de føler sig tilfredsstillet af Exportøren, der læser hans Ønsker og uden Diskussion tilfredsstiller ham. Købmanden i Byen, paa Bjerget eller ude paa Sletten, beskeden og rolig at se til, men med en Forretningsomsætning, som mange hjemlige Forretninger maatte misunde ham, føler sig bæret indtil Ekstase, om Mændene fra det fjerne besøger ham uden for Alfarvej. Ikke alene sætter han sit eget Hus i Fest, men han modtager een ved Indgangen til sit Kvarter, standser ofte og længe paa Gaden for at drøfte dette eller hint, altsammen for at den maabende Bydel kan se, at han har europæiske Gæster — og gennemfører man Gæsterollen og yder ham den Tid til Forhandlinger og Drøftelser, som for ham synes Forretningens Charme, har man en Ven for Livet.

Ja, jeg kunde male mange Billeder for Dem for at illustrere, at kold Statistik om ringe Forbrug i et bestemt Land ikke er nok til at slutte, at i det Land kan intet gøres. Markedsopdragelse skal der til og Taalmodighed. Risiko maa der løbes, men først og sidst Fantasi; jeg fristes næsten til at sige — højeste Fantasi i største Enhed; thi det er jo den næste Faktor — store Enheder maa der til for at kunne føre Slaget helt igennem. Skal en Forretning handle kun i København, kan den have en vis mindre

Størrelse — vil den sælge til hele Danmark, maa den være større i Organisation. Det samme fortsættes over Skandinavien, England —og bliver der Tale om Verdensomsætning, maa Organisationen naturligt blive meget større. Jeg nævner dette om Organisationen, fordi forskellige Fremstød ikke er lykkedes, endskønt de blev foretaget af Virksomheder, der tilsyneladende var store. En Organisation er nemlig noget, der maa bygges op ved et maalbevidst og paa lang Sigt tilrettelagt Arbejde og er ikke noget, der kan skabes fra Dag til Dag paa samme Maade, som man kan beslutte at bygge en Fabrik, naar man ellers har Penge til det. Det er derfor ingen Skade til, at et Par betydelige Fabriker, anlagt udelukkende med Export og delvis oversøisk Export for Øje, nu falder tilbage til enten Hjemmemarkedet eller England. Det er blot det naturlige, som jeg ogsaa har sagt andetsteds, at Begyndelsen og Basis for en Exportindustri er Hjemmemarkedet. Det gælder nu for disse Fabriker om fortsat at bygge videre paa den oprindelige Tanke paa rigtig og fantasifuld Maade samtidig med Salget her i Landet; saa ligger her Spiren til det gode paa disse Specialomraader. Naar jeg siger paa rigtig og fantasifuld Maade, er det et nødvendigt Forbehold. Gennem en Aarrække var de kaliforniske Blommedyrkere under en bestemt Leder sammensluttede i et Kontraktsforhold om Fællessalg, der løb eet Aar ad Gangen. Det gik kun daarligt. Afsætningen var ikke tilfredsstillende, gik nærmest halvsløjt, og følgelig var Producenterne utilfredse. Kunderne var heller ikke tilfredse, fordi der var Basis for for mange Reklamationer, og hvert Aar var Producenterne i Strid om, hvorvidt Kontraktssamarbejdet skulde fornyes. Saa sker det, at et dansk Selskab maatte lukke sin Filial i Frisco, og den hidtidige Leder blev fri paa Torvet. Han faar Stillingen som Leder — og alle Trængsler er forbi. Producenterne og først og fremmest Kunderne Jorden over er tilfredse, og der er ingen Diskussion om, hvorvidt Samarbejdskontrakterne skal fornyes. Det er hvert Aar en Selvfølge! Det hele stod og faldt med Manden — Forretningsmanden. Enhver vil udenvidere kunne overføre Tanken paa vore hjemlige Forhold.

Det er jo muligt, at nogle af de store danske Exportvirksomheder har kulmineret, bl. a. ogsaa fordi Kraften tages fra dem indefra; men endnu er det Tid at bygge ogsaa paa deres Eksistens. Den allerede skete Opbygning kan give andre eller nye Exportvarer en Chance; jeg skal blot her nævne Forholdet til Transporten. Tager vi eksempelvis de store Oliekvantiteter, der

gaar ud i Verden, saa kan de kun konkurrere, naar Afskibningen sker direkte. De mange direkte Anløb af København og Aarhus gør det muligt for Exportører af forskellige Erhverv at nyde de samme Begunstigelser som Oliefabrikerne, og man ser da ogsaa, hvordan Varer finder ud paa Verdensmarkedet paa Basis af de Skibslejligheder, som Storexportørerne er den nødvendige Forudsætning for. Jeg har netop i disse Dage haft et Tilfælde, der med al Tydelighed illustrerer dette Forhold. Paa en Rejse fornylig fik vi organiseret en ny Form for Olieleverancer, der medfører en regelmæssig Forbindelse mellem Aarhus og det paagældende Marked. Vi kan endnu ikke skaffe Svinefedt frem til dette Marked og har derfor ikke gjort noget Propagandaarbejde, men blot under Besøget antydet, at vi til sin Tid vilde forlange, at der ogsaa blev solgt Svinefedt. Den nye direkte Linie har imidlertid gjort vor energiske Repræsentant utaalmodig, og han rykker nu for Tilbud paa Svinefedt, og hvad der er vigtigere: han meddeler, at den nye Linie efter hans Mening har gjort Danmark konkurrencedygtig i Svin og levende Kvæg, som han hidtil har taget fra nærmere angivne Lande. Det drejer sig ikke om et stort Marked, men om en stærktfortærende Befolkning paa flere Hundrede Tusinde Mennesker. Forsøget vil nu blive gjort, og det vil saa vise sig, om vor Repræsentant skønner rigtigt. Der maa saaledes ogsaa tages Hensyn til Værdien af andre Exportørers og Erhvervs forøgede Muligheder i Læ af Storexporten, naar man skal maale Værdien af en Storindustri's Export. Iøvrigt er det interessant at se et enkelt Tilfælde af den gennemorganiserede Industri's Resultater. Indtil for nogle faa Aar siden var Trafiken mellem Near East og Nord- og Vesteuropa saa som saa. Et Par Storexportører fik Gods nok til et Par Linier fra Skandinavien. Konkurrencen i Near East medførte, at hollandske og senere engelske Storexportører i samme Erhverv rejste Krav til deres respektive Rederier om at støtte dem i Kampen for at bevare den Export, som de skandinaviske direkte Fabriksanløb stod i Begreb med at erobre. Efter en Tids Forløb kom Linierne — og nu er Near East trafikeret nærmest med Sporvognshyppighed, og denne Udvikling har altsaa sin Rod i et dansk Exportinitiativ; men — og her kommer Reversen — dette Initiativ bærer til Stadighed i sig selv Spiren til ny Konkurrence. Disse nye Linier bringer Varer fra konkurrerende Lande, som konkurrerer alene paa Pris, og dansk Exporterhverv maa jo før jo bedre gøre sig klart, at der kan ikke mere bygges paa enkelte Lande, hvortil man i fort-

sat Ro kan sende sine Varer. Kampen bølger frem og tilbage, og vi maa være klar til at kaste Afsætningen fra et Marked til et andet, alt efter de Forhold, der bydes, det være sig Markedet selv — eller af Selvforsyningstankens foreløbige Resultater. Denne Manøvreren, som i de Aar, der gik, maaske kunde have været bedre indøvet, og som nu i de første kommende Aar bliver sværere, gør det nødvendigt — jeg nævner det her igen — at vore Exporterhverv maa lægges i frie og uafhængige Disponenters Hænder, Folk, som tør tage et Ansvar helt ud, d. v. s. staa inde for det med deres Stilling og Personlighed, men som paa den anden Side ogsaa maa føle den moralske Støtte, som hel og usvækket Tillid giver.

Alt dette er Forudsætningen for et lykkeligt Exportinitiativ. Erhvervene maa bringe de rigtige Varer i Hænderne paa store Exportvirksomheder. Tro ikke, at blot Varen er rigtig til Markedet, saa er Salget let. — Desværre nej — Priserne er nu mere end nogensinde afgørende, mere afgørende end Kvalitet. Der siges og vil blive sagt: Ja, men vi kan ikke konkurrere. Dertil maa svares: Vi skal. Maa jeg minde om de store Landbrugsartikler The, Gummi, Copra, Ris. Da Gummi stod over 1/— pr. lb. og Copra i over £ 20.—, var det en god Forretning at producere. Da Gummi kom ned i 0/6 pr. lb., taltes der om Katestrofe og Ruin. Noget lignende var Tilfældet med Copra. Nu koster Gummi i Londen 0/5½ og Copra £ 9.10.0. Om Gummi kan det siges, at det gaar an, og Copra er i Plantagerne en normal Forretning. Ved ændret Dyrkning og Teknik og ved à jour-ført Financiering er dette blevet muligt.

Exporterhvervene maa kræve Forstaaelse fra de offentlige Myndigheders Side for Virksomhedernes Vilkaar. Som Forholdet har udviklet sig hidtil i de seneste Aar, har Samarbejdet med Regerings- og andre offentlige Institutioner maattet stadig udvides paa alle Omraader. Hele dette Samarbejde maa vist siges at være forløbet tilfredsstillende.

Vanskeligere er det at overholde en harmonisk Udvikling inden for selve Forretningsverdenen. Det undrer mig, at man saa ofte skal se det lovpriste Initiativ kaste sig over de opdyrkede Omraader. At en eller flere Virksomheder gaar godt, er ikke noget fyldestgørende Motiv for et saadant Initiativ; det, der kan opnaas ved at gaa de banede eller endog udtraadte Veje, er som Regel ikke en national Gevinst. Den største Vanskelighed, Forretningslivet frembyder, er Virksomhedernes Tilbøjelighed til at

ernære sig af hverandre, som Fiskene i en Mergelgrav. Det sker altfor ofte i et lille Land, at et Foretagende, som synes at faa lidt Vind i Sejlene, hurtigt maa være fortroligt med, at andre slaar ind i det samme Spor, og det skal sjældent fejle, at de, der saaledes trasker efter, netop sætter ind paa det allerfarligste Punkt. For en Exportvirksomhed er dette Punkt det nyligt fundne, endnu uopdyrkede Marked, hvor man er fortrolig med at skulle møde gamle Virksomheder, som er der for Fortjenestens Skyld, men hvor man nødtigt træffer sin nyopdukkede Kollega, som kun tænker paa at »komme ind«.

Jeg maa fremdeles hævde Nødvendigheden af, at den offentlige Mening stiller sig forstaaende og velvillig over for de store og dristige Fremstød, at den ikke har ondt af, at det i nogle Tilfælde og for en Tid gaar ualmindelig godt, at man ikke heraf straks laver Romaner om Kapitalisterne og kræver Priskontrol og andet Indseende. Det er givet, at der kan forekomme Tilfælde, hvor en privatøkonomisk Gevinst er et samfundsøkonomisk Tab. Som Hovedregel gælder det imidlertid, at Maalestokken for, om en Erhvervsvirksomhed er sund, er, at den giver Overskud og ikke er henvist til at tære paa andre for at kunne eksistere. Den Virksomhed, der indtjener et Overskud, beriger det Samfund, i hvilket den virker, og er med til at skabe Midler til forøget økonomisk Velvære.

Skal jeg resumere op, maa jeg sige, at Betydningen af Udenrigssætningen for vor Økonomi er at søge deri, at den indlemmer os i Verdenssamfundet, og den Nation, der forstaa sine Ting, har stadig Muligheden for at skaffe sig en Position inden for Verdenssamfundets Overklasse. For en Nation mellem Nationerne gælder de samme Regler som for en Person blandt Borgerskabet. Det er Intelligens, Omtanke, Dygtighed, Forudseenhed, Organiseringsevne, der skaber hans Position, og Kampen for at opnaa Positionen ikke blot kræver disse Egenskaber, men fremkalder dem ogsaa. Paa mange Omraader kan en lille Nation have Grund til at spørge sig selv: Hvad kan det nytte? Paa Erhvervslivets Omraade skal vi ikke være forsagte. Jo mere vi anstrenger os, jo mere kan det nytte. Det vil være ødelæggende for det danske Samfund at miste Kontakten med Kloden, at miste Muligheden for at arbejde med andre Nationer og derved Muligheden for en velset Import, altsammen en Betingelse for vor nuværende Levelfod. Ogsaa rent menneskeligt vil vi miste meget, hvis vort erhvervsmæssige Samarbejde med Udlandet forringes.

Tænk blot paa, hvad det betyder for Landets Ungdom at kunne komme til at udfolde sig under større Forhold og ude i den store Verden at finde Anvendelse for sine Evner og Anlæg. Exporten betinger, at Danmark ikke bliver et trangt Samfund, og Pustet udefra medfører Muligheder for forøget menneskelig Værdi og rigere Livsindhold. Dette har Bud ikke alene til de producerende Erhverv, men ogsaa til de omsættende Erhverv. Alt for ofte er det saaledes, at Handel udendvidere betragtes som Importhandel, medens der synes at være en mindre umiddelbar Indstilling over for Etableringen af Exporthandel. Den unge Købmand vil kunne finde Glæde i at dykke ned i Exporttankerne og blive Medarbejder ved Skabelsen af den Exportbygning, som skal bære vor økonomiske Tilværelse. Bliver denne Indstilling mere fremtrædende inden for det omsættende Erhverv, vil det ogsaa i højere Grad kunne frigøre sig for Kritikken om, at det har interesseret sig for meget for Importhandelen og Repræsentationen for fremmede Exportvirksomheder. Danmark kan ikke klare sig med kun at se sin egen Næsetip, og holder Erhvervene ikke Vejene aabne, saa risikerer Danmark en skønne Dag at opdage, at en Udvikling er gaaet forbi det. Dette maa Exporterhvervene først og fremmest selv forstaa, og de maa vise deres Tro paa deres fortsatte Existensberettigelse ved ikke alene at sætte deres sidste Reserver ind paa Exportorganisationens Opretholdelse, men ogsaa ved at forstaa Tiden, som den er, og erkende, at nye Tider kræver nye Metoder.

Ja, dette er efter Evne Synspunkterne, saaledes som de kan fremtræde paa Forposterne. Der er maaske Grund til at minde om, at ude i Verden er det adskillige Steder Mændene fra Krigens Skyttegrave, der nu sidder ved Roret. Det er min Overbevisning, at det er til vort Lands Bedste, at denne Udvikling ikke kopieres herhjemme. Naar Begivenhederne med den sædvanlige Forsinkelse paa et Aars Tid kommer hertil, skal det ikke være Krigens, men Fredens Folk, der bliver Medarbejdere i det Styrelseskompleks, der skal opretholde Danmarks Plads i Solen og erhvervsmæssigt udadtil og indadtil give den kommende Generation samme Fremgang som den, der i de svundne Aar under andre Former og efter andre Principper blev skabt til Fordel for hele Landets Befolkning.
